

สารบัญ

- บทที่ 1 ความนำ** หน้า 1-23
ประวัติศาสตร์ล้านนา 1, วิวัฒนาการของสังคมล้านนา 7, การศึกษาในล้านนา 10, กิจกรรมในรอบปีของชาวล้านนา 11, ภาษาถิ่นล้านนา 15, อักษรในล้านนา 18,
- บทที่ 2 ประเภทและฉันทลักษณ์ของวรรณกรรมล้านนา** หน้า 24-47
ประเภทของวรรณกรรม 25, การแบ่งหมวดเรื่องคัมภีร์ไบเบิล 26, การแบ่งหมวดหมู่ของวรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา 27, ฉันทลักษณ์คำประพันธ์ล้านนา, คำร่ำ 28, คำร่าย 29, กาพย์ 29, คร่าว 31, โคลง 33, โคลงกลบท 35.
- บทที่ 3 วรรณกรรมมุขปาฐะ** หน้า 48-184
เพลงเด็ก 48, เพลงชาวบ้าน 51, โวหารรักของหนุ่มสาว 54, คร่าวใช้-เพลงยาวล้านนา 75, ปริศนาคำทาย 78, ภาษิต 84, คำกล่าวในโอกาสพิเศษ 91, คำให้พร 91, คำมัดมือ 92, คำให้พรจากภิกษุบวชใหม่ 93, คำอัญเชิญเทวดา 94, คำสุมาคร้วทาน 95, คำร่ำบอกไฟ 95, คำขึ้นท้าวทั้งสี่ 96, คำเรียกขวัน/ร้องขวัน/สู่ขวัน 99, คำเรียกขวันตำนานแบบโบราณ 99, คำเรียกขวันคู่บ่าวสาว 102, คำเรียกขวันลูกแก้ว (นาค) 105, คำร้อง/เรียกขวันจ้วควาย 125, คำเวหนาน 128, คำโอกาส/เวหนานขึ้นบ้านใหม่ 128, คำเวหนานกฐิน 131, คำเวหนานกวยสลาก 137, คำเวหนานเข้าใหม่เดือนสี่เพง 139, คำเวหนานเข้าสิ้นบาตร 145, คำเวหนานปีใหม่ (สงกรานต์) 148, คำเวหนานศพทู่เจ้า (ศพพระภิกษุ) 155, นิทานชาวบ้าน-การแบ่งนิทาน 159, เรื่องผีม้าบ้อง 162, เรื่องเขียงเหมียงคำพระญา กะท้อปลาคำทุ เส็ดคำแชะ 163, เรื่องเสือเขน 164, เรื่องไอ่เปี้ยกับไอ่ตา 165, เรื่องเลือกตามแลกได้แซกกันปุด 165, เรื่องผีปกกะโหล่งจำแลง 167, เรื่องผีปกกะโหล่งปลอม 168, ผานางคอย 168, เรื่องเจ้าสามลอกับนางอุปิม 170, เรื่องวังบัวบาน 172, เรื่องวันลักเสียวหอมเสียว 175, นิทานตลก 178, ตารางสรุปแก่นพฤติกรรมของเรื่องและกลุ่มตัวละครในนิทานตลก 180, เรื่องตุ้เจ้านั่งละ 181, เรื่องทำไมไม่ร้อง 181, เรื่องพี่ชาย (เขย) กับน้องเมีย 181, เรื่องแม่อุ้ยชอบ 181, เรื่องอื้อวะอยากเกิดเปงหมา 182, เรื่องพ่อตากับลูกเขยเก็บใบตอง 182, เรื่องคนขี้ผก 182, เรื่องอายนี้ลามก 183, เรื่องคนตายฟ้าผ่า 183, เรื่องจ้างปาก 183, เรื่องขี้มเข้าสาน 184

บทที่ 4 วรรณกรรมพุทธศาสนา

หน้า 185-292

ความเชื่อด้านลัทธิศาสนาของล้านนา 185, วรรณกรรมบาลี 187, พระโพธิ์รังสีเถระ 187, พระธรรมบตีเถระ 188, พระญาณกิตติเถระ 188, พระสัทธัมมกิตติมहाพุทธสทေးเถระ 189, พระนันทาทจารย์ 189, พระติปิฎกจุฬาทนเถระ 189, พระญาณวิลาสเถระ 189, พระพรหมราชปัญญา 189, พระสุวรรณรังสีเถระ 189, พระอุตตารามเถระ 189, พระสิริมงคลเถระ 190, พระรัตนปัญญาเถระ 191, ชินกาลมาลีปกรณ์ 191, ปัญญาสชาดก 191, วรรณกรรมชาดกล้านนา 195, การแบ่งหมวดคัมภีร์ใบลาน 196, การเทศน์แบบตั้งธรรม 199, เวสสันดรชาดก 200, ตัวอย่างของมหาเวสสันดรชาดกทานกัณฑ์ 201, กัณฑ์ชูชกตอนพรรณนาบ้านของชูชก 203, ตอนนางพราหมณ์รุมดำเนินางอมิตตดา 203, กัณฑ์มหาพนตอนพรรณนาป่าหิมพานต์ 204, พรรณนาถึงหมาของพราหมณ์บุตร 206, กัณฑ์กุมาร 207, พระเวสสันดรเสวริงพิโรธ 208, พระเวสสันดรคิดจัดเมรุพระศพ 209, นครกัณฑ์ 215, พรรณนาอาหาร 218, พรรณนาการแต่งกายของหนุ่มสาว 219, วรรณกรรมชาดกนอกนิบาตล้านนา 220, เรื่องย่อหอรมานชาดก 224, ตัวอย่างสำนวนโวหารจากเรื่องหอรมานชาดก 224, ตัวอย่างสำนวนโวหารจากเรื่องหอรมานชาดก 228, เรื่องย่อพรหมจักรชาดก 229, ตัวอย่างสำนวนโวหารจากพรหมจักรชาดก 237, เรื่องย่ออุสสาบารสชาดก 240, ตัวอย่างสำนวนโวหารจากอุสสาบารส 245, เรื่องย่อแสงเมืองหลงถ้ำ 255, ตัวอย่างสำนวนโวหารจากแสงเมืองหลงถ้ำ 259, เรื่องย่อสุพรหมโมกษะหมาเก้าหาง 263, เรื่องย่อสุวรรณะจกคำคำ 276, เรื่องย่อชมพูราชแดงเขียว 279, เรื่องย่ออ้ายร้อยกบาลาน 286, วรรณกรรมประเภทอนิสงส์ 289, เรื่องย่ออนิสงส์ผางประทีป 291, เรื่องย่ออนิสงส์เจดีย์ชาย 292.

บทที่ 5 วรรณกรรมตำรา

หน้า 293-371

จารึกในล้านนา 293, จารึกวัดพระยืน 294, จารึกลานทองสมเด็จพระมหาเถรจุฬามณี 297, จารึกวัดช้างค้ำ (น่าน) 297, จารึกวัดเชียงมั่น (เชียงใหม่) 299, วรรณกรรมตำนานล้านนา 302, ตำนานมูลศาสนา 305, ชินกาลมาลีปกรณ์ 306, เรื่องพญามังราย 307, เรื่องพระเจ้ากือนา 308, ตำนานพระธาตุคอกยทุง (คอกยทุง) 310, ความบางตอนจากพระธาตุคอกยทุง 312, ตำนานเชียงแสน 313, การตั้งเมืองนาคพันธุสิงหนวตนคร 315, เรื่องพรหมกุมาร 316, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ 322, พระญามังรายตัดสินความพระญาร่วงเป็นชู้กับนางเทวีของพระญาเมือง 324, การรบระหว่างพระเจ้าติโลกละพระยาบรมไตรโลก 327, ตำนานพระเจ้าตนหลวง 332, ตำนานม่อนพระยาแซ่ 334, ตำนานพระเจ้าเลียบโลก 337, กฎหมาย 345, ความบางตอนจากสมุตราช 349, ความบางตอนจากมังรายศาสตร์ 351, วรรณกรรม

คำสอน 355, ความบางตอนจากโลกนัยชาดก 356, เจ้าวิฑูรสอนหลานกับพระลอสอนโลก
359, ความบางตอนจากโคลงเรื่องเจ้าวิฑูรสอนหลาน 361, ตำราต่างๆ 365, ตำรา
ประเพณีและพิธีกรรม 366, ไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ 369, ตัวอย่างยันต์ 371,
ตำรายาสมุนไพร 372

บทที่ 6 **วรรณกรรมคำโคลง** หน้า 373-486

โคลงอุสตาบารส 373, โคลงนิราศหริภุญชัย 387, โคลงนิราศคอดยเก็ง 389,
โคลงมัทธการบเชียงใหม่ 394, โคลงเรื่องนางปทุมลังกา 409, โคลงพรหมทัต 422,
โคลงอมรา 444, โคลงหงส์ผาคำ 460.

บทที่ 7 **วรรณกรรมคำคร่าว** หน้า 487-554

วิวัฒนาการของคร่าวขอ 487, คร่าวขอที่ค้นพบ 489, จารัตนนิมิตในการแต่งคร่าวขอ
490, คร่าวขอเรื่องหงส์หิน 492, คร่าวขอเรื่องเจ้าสุวัตต์-นางบัวคำ 512, คร่าวขอเรื่อง
อ้ายร้อยขอค 529, คร่าวสี่บท 542.

บทที่ 8 **วรรณกรรมคำขับ** หน้า 555-576

สมาส 555, สมาสนครโสภณี ฉันท 558, ฉันทที่สัจจตมมหาฐาน 559, บทขับ 561,
ละครขอเรื่อง “พระลอแว่นแก้ว” “น้อยไชยา” 561, ขอพระลอคเดินดง 565, ขออื่น 567,
คำร้องระบำขอสมโภชช้าง 568, บทขอเรื่องดาววิไถ่หน้อย 569, บทขอเรื่องเจ้าสุวัตต์
นางบัวคำ 573.

บรรณานุกรม 577-583

ภาคผนวก ก.

สรุปเรื่องวรรณกรรมชาดกนอกนิบาตล้านนา (193 เรื่อง) 584-644

ภาคผนวก ข.

สรุปเรื่องในนิบาตชาดกที่พบในล้านนา (95 เรื่อง) 645-665

ภาคผนวก ค.

ประวัติกีฬาล้านนา (บางท่าน) พระญาโลมวิสัย 666, พระญาพรหมโวหาร 667,
เจ้าสุริยวงศ์ 670, ศรีวิชัย (ไข) เทพยศ 671, ท้าวสุนทรพจนกิจ 672, พระราชาชา-
เจ้าดารารัศมี 673.